

Η κοινωνική και θεολογική διάσταση της έννοιας του δικαιώματος

[Ορθοδοξία / Ηθική](#)

[Χρυσόστομος Χατζηλάμπρου](#)

Συνεχίζουμε σήμερα τη δημοσίευση της μελέτης του κ. Χρυσόστομου Χατζηλάμπρου για τη σχέση μεταξύ Απεργίας Πείνας και Νηστείας (προηγούμενο άρθρο: www.remptousia.gr/?p=64553), με την εξέταση της κομβικής έννοιας του δικαιώματος.

3.2 Κοινωνική και θεολογική θεώρηση του δικαιώματος

Η ορθόδοξη Θεολογία τονίζει τον εμπειρικό και υπαρξιακό χαρακτήρα της[149]. Η εμπειρία της πραγματοποιείται στα πλαίσια της ιστορίας, ενώ εκφράζει την αισιοδοξία ότι δεν εγκλωβίζεται σε αυτήν. Αναφέρεται στην ύπαρξη του ανθρώπου, που αναδεικνύεται μέσα από το φωτισμό και τη θεοπτία[150], χωρίς να καταργείται η μοναδικότητα του προσώπου. Τον εμπειρικό χαρακτήρα τους τονίζουν και οι κοινωνικές Επιστήμες. Η ουσιαστική διαφορά, ανάμεσα στη Θεολογία και τις κοινωνικές Επιστήμες, βρίσκεται στη μεθοδολογία τους. Η ορθόδοξη Θεολογία στηρίζει τη μεθοδολογία της «στην εμπειρία των άκτιστων ενεργειών του Θεού και όχι των κτιστών αποτελεσμάτων τους»[151]. Δεν εγκλωβίζεται στο επίπεδο της αμεσότητας και της αντικειμενικότητας, σε αντίθεση με τις κοινωνικές Επιστήμες, που οι αντιλήψεις τους για τον κόσμο και

τη ζωή τροποποιούνται πάντοτε σε σχέση με τους κοσμικούς παράγοντες[152]. Η μελέτη τους στηρίζεται σε απρόσωπες σχέσεις, κοινωνικούς θεσμούς, συμβάσεις και σε μια λογοκρατική προσέγγιση της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας.

Πηγή: nethope.org/

Σύμφωνα με τον G. Simmel[153], οι κοινωνικές Επιστήμες αδυνατούν να αποδώσουν πιστά την κοινωνική πραγματικότητα. Η ποικιλομορφία στη μεθοδολογία τους, η κατευθυνόμενη ως κάποιο βαθμό προβολή και διάδοση πολιτικών ή κάθε άλλου είδους ιδεολογιών, επισημαίνει και αναλύει κάθε φορά μέρος της πραγματικότητας. Η ορθόδοξη Θεολογία δεν απορρίπτει τις κοινωνικές Επιστήμες. Θεωρεί χρήσιμες τις αναλύσεις και τα συμπεράσματά τους. Αυτό, όμως, που θέτει ως κέντρο της δεν είναι οι κάθε είδους κοινωνικές σχέσεις, αλλά η «αξία του προσώπου»[154]. Οι κοινωνικές Επιστήμες θέτουν ως πρωταρχική αξία την κοινωνία και την προστασία της. Ζητούμενό τους γίνεται η προσαρμογή του ανθρώπου σε αυτήν, γι'αυτό κάθε ανθρώπινο πρόβλημα τοποθετείται σε κοινωνική βάση.

Η ορθόδοξη Θεολογία βλέπει κάθε πρόβλημα μέσα από την έννοια του προσώπου, το θέτει σε βάση προσωπική και ηθική. Ο άνθρωπος γίνεται το κέντρο, πρωταρχική αξία, χωρίς να χάνεται η ενότητα του με την κοινωνία, το άτομο γίνεται πρόσωπο, ταυτόχρονα κοινωνία προσώπων, ο ένας και οι πολλοί, μια αδιάρρηκτη ενότητα[155]. Αν και έχει το προνόμιο να ζει ελεύθερος, κάθε κοινωνική σύμβαση περιορίζει τον βαθμό της ελευθερίας του. Οι γλώσσα, οι θεσμοί, τα ήθη και τα έθιμα προσδιορίζουν την ταυτότητά του, αλλά ταυτόχρονα

μεταβάλλουν την ελευθερία του σε άθροισμα κοινωνικών ρόλων, που καλείται να πραγματώσει. Για την ορθόδοξη Θεολογία, αυτός ο προσδιορισμός του προσώπου νοηματοδοτεί και την ελευθερία του. Καταργεί την ηθική ως δεοντολογία. Προβάλλει την ελεύθερη πράξη. Κάθε κοινωνικό πρόβλημα αποκτά παροδικότητα και σχετικότητα, τίθεται σε «προοπτική της βασιλείας του Θεού»[156], απαλλάσσεται από την κοσμική αναγκαιότητα και διανοίγεται σε μια ευχαριστιακή αναφορά[157].

Σήμερα, σε μια εποχή με τόση πολυμορφία ιδεολογικών απόψεων, οι διακηρύξεις και οι συζητήσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα παρουσιάζουν μια αόριστη ανθρωπολογία[158]. Είναι γεγονός ότι η κατανόηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου διαφέρει από άτομο σε άτομο και σε κάθε κοινωνικό πλαίσιο. Ατομικά, κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά, πολιτιστικά δικαιώματα, δικαιώματα των λαών για αυτοδιάθεση και ανάπτυξη, ερμηνεύονται με πολιτικές, κοινωνικές, πολιτιστικές κι οικονομικές προϋποθέσεις, που βασίζονται σε διαφορετικές απόψεις για τη σχέση ατόμου και κοινωνίας, κοινωνίας και κράτους[159]. Αν και όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα αναφέρονται στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η έννοια «αξιοπρέπεια» εξαρτάται κάθε φορά από όλους εκείνους τους θεσμούς και τις παραδόσεις που αποδέχεται κάθε κοινωνική δομή. Η ποικιλία που εμφανίζουν τα δικαιώματα του ανθρώπου μέσα στις ιστορίες, αποκαλύπτει το πολυδιάστατο της ανθρώπινης ύπαρξης, αλλά και το πολυδύναμο της συνύπαρξης των προσώπων.

Για τις κοινωνικές Επιστήμες, η αναγνώριση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων θεμελιώνεται στην αναγνώριση του προσώπου, ως απόλυτης αξίας, που δε θυσιάζεται προς όφελος οποιασδήποτε άλλης. Η έννοια «Ανθρώπινα Δικαιώματα» περιχαράκωνεται από ένα «*δόγμα αντίστασης εναντίον της αυθαίρετης εξουσίας*»[160] είτε αυτή είναι θρησκευτική είτε πολιτική, οικονομική, κοινωνική. Κλείνονται μέσα σε νομικίστικες και προκαθορισμένες περιγραφές ανθρώπινης συμπεριφοράς, ενώ «*δεν εξασφαλίζουν την αξιοπρέπεια του ανθρώπου από την υποδούλωση του στον εγωισμό του*»[161] και στις απρόσωπες δομές της σύγχρονης τεχνολογικής κοινωνίας του.

Αυτό το δόγμα του δικαιώματος της ατομικής αντίστασης γίνεται αποδεκτό πολύ πριν το Διαφωτισμό, ως τρόπος αντίδρασης και αντίστασης θρησκευτικών μειονοτήτων έναντι του «*ευρωπαϊκού αποικισμού*»[162]. Όμως, μόλις στις 10 Δεκεμβρίου του 1948 και έπειτα από μακρές αναζητήσεις και κοινωνικοπολιτικές ζυμώσεις, που αρχίζουν από την Αμερικανική και Γαλλική Επανάσταση, η έννοια «Ατομικά Δικαιώματα» οριοθετείται στο βασικό κείμενο της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του ανθρώπου[163]. Ένα κείμενο που αργότερα θα «*αποτελεί τον πυρήνα για την περαιτέρω ανάπτυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου*»[164], όπως αυτά διατυπώνονται σε μεταγενέστερα κείμενα για τα δικαιώματα

του κάθε πολίτη του κόσμου.

Σύμφωνα με τον καθηγητή της θεολογίας Σάββα Αγγουρίδη, στον αρχαίο κόσμο δημιουργείται σταδιακά η πεποίθηση της ύπαρξης ενός πανανθρώπινου φυσικού δικαίου που προέρχεται μέσα από την κοινή ανθρώπινη φύση και δεν αποτελεί προϊόν ανθρώπινων συμφωνιών με σκοπό την ομαλή κοινωνική συμβίωση[165]. Το κίνημα του Ορθολογισμού με την ανοχή και την ανεξιθρησκία που προβάλλει, αναπτύσσει ένα τύπο θεολογίας που προετοιμάζει το δρόμο για την εμφάνιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με την σύγχρονη μορφή της παρά τα διάχυτα και σε παγκόσμιο επίπεδο βρίσκεται στοιχεία αναγνώρισης της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Θεωρητικά, «τα δικαιώματα του ανθρώπου αποτελούν κατάκτηση του δυτικού ανθρώπου των Νεότερων χρόνων»[166]. Συνδέονται με το κίνημα του Διαφωτισμού και αποτελούν προσπάθεια νομικής κατοχύρωσης της ανθρώπινης ύπαρξης.[167]

Αν και φαινομενικά, το κίνημα για τα δικαιώματα του ανθρώπου βρίσκεται αντιμέτωπο με το Χριστιανισμό, ο ρόλος του Χριστιανισμού στη γένεσή του παραμένει καταλυτικός. Για τον Strzelewicz οι ρίζες των δικαιωμάτων του ανθρώπου αναζητούνται στην ελληνική φιλοσοφία και στο Χριστιανισμό και αποτελούν αποτέλεσμα και κληρονομιά ολόκληρης της εξελικτικής πορείας του ανθρώπου, ενώ για τον Bielefeldt υπάρχει σαφής διάκριση ανάμεσα στα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ιστορικές προδρομικές τους μορφές.

[Συνεχίζεται]

[149]Βλ. Γ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, *Ορθόδοξη Θεολογία και Κοινωνική Ζωή*, σελ. 30.

[150] Βλ. στο ίδιο, σελ. 30.

[151]Πρβλ. στο ίδιο, σελ. 33.

[152]Βλ. στο ίδιο, σελ. 33.

[153]Βλ. ΑΠ. Β. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, *Η διαλεκτική ιερότητας και κοινωνικότητας στο έργο του Emile Durkheim*. Αθήνα 2002, σελ. 191.

[154]Πρβλ. Γ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, *Ορθόδοξη Θεολογία και Κοινωνική Ζωή*, σελ. 40.

[155]Βλ. στο ίδιο, σελ. 60.

[156]Πρβλ. στο ίδιο, σελ.76.

[157]Βλ. στο ίδιο, σελ. 81.

[158]Βλ. ΑΝ. ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ, ό. π., σελ. 77.

[159]Βλ. Κ. ΔΕΛΗΚΩΣΤΑΝΤΗ, ό. π., σελ. 23.

[160]Πρβλ. ΕΜ. ΚΛΑΨΗ, (επιμ.) *Ορθόδοξες Εκκλησίες σε έναν πλουραλιστικό κόσμο: Ένας οικουμενικός διάλογος*. Μετάφραση Αριάδνη Αλαβάνου. Αθήνα 2006, σελ. 152.

[161]Πρβλ. ΑΝ. ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ, ό. π., σελ. 77.

[162]Πρβλ. στο ίδιο, σελ. 153.

[163]Βλ. Ελληνικό Τμήμα Διεθνούς Αμνηστίας, *Ανθρώπινα Δικαιώματα ΟΗΕ και UNESCO Βασικές Συμβάσεις*. Αθήνα 1987, σσ. 13-14.

[164]Πρβλ. ΑΝ. ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ, ό. π., σελ. 56.

[165]Βλ. ΣΑΒ. ΑΓΟΥΡΙΔΗ, *Τα ανθρώπινα δικαιώματα στο Δυτικό κόσμο*. Αθήνα 1998, σελ. 20.

[166]Πρβλ. Κ. ΔΕΛΗΚΩΣΤΑΝΤΗ, ό. π., σελ. 30.

[167]Βλ. στο ίδιο, σελ. 30.

<http://bitly.com/1Ddl2vl>